

si se observa que todos los ejemplares que conocemos de la Instituta, se hallan al principio de algun código de la coleccion grande de Concilios y Epistolas; y como en estos están integros los cánones que aquella indica, seria inútil el doble trabajo de incluirlos en ella, teniéndolos en el cuerpo de la obra, en el Concilio ó decretal á que correspondian; pero tratándose de trasladar al Arabe la Instituta, era preciso insertar á la letra los cánones ó capitulos que en ella se citan; pues de otro modo, seria infructuosa la version para aquellos en cuyo obsequio se hacia, y seria darles en Arabe el indice de una obra latina que, si la entendian, estaba de mas la version de aquel, y sino la entendian, les era del todo inútil... (Pag. 144-46.)

Concluimos que el *Excerpta Canonum*, que es como indice ó prontuario del código Arabe, se compuso despues del Concilio XVII de Toledo, (al cual hace referencias) pero antes del siglo IX (porque se hallaba ya á lo menos desde principios de este siglo en todos nuestros códigos góticos): que este mismo código (el Arabe) es en su clase original...; que el presbitero Vicente fué autor de la coleccion Arabe, y que probablemente fué de la Bética... La falta del Prólogo de nuestro Código nos obliga á recurrir á conjeturas... (Pag. 147-48).

El código Arabe está compuesto de diez libros con sus respectivos títulos, que en el órden y materia corresponden á los mismos de la citada Instituta, con las pequeñas variaciones que tambien se advierten en esta, cotejada la de unos códigos con otros, y se reducen á posponer y anteponer algun título de un propio libro, y algunos cánones ó capitulos dentro de un mismo título; y tal vez á citar mas ó menos cánones en una materia... (Pag. 109).

(N. S. Ad hanc ipsam epocham, originis nempe Juris Ecclesiastici Hispani, adscribendæ sunt Imperatorum leges, Codicis scilicet Theodosiani, qui Tolosæ promulgatus est an. 506. Non enim dedignabatur Ecclesia nostra suos sæcularium Principum legibus Canones adcomodare, earumque non semel auctoritate confirmatos statuere. Id perspicue in sequenti tabella:

- Syn. Bracar. I Cap. 18. respicit ad Leg. 4 Tit. 17 Lib. 9 Cod. Theodos.
- Syn. Hispal. II Can. 1. ad Leg. 2 Tit. 5 Lib. 5 Cod. Theodos.
- Eadem Synodus Can. 3. ad Leg. 1 Tit. 9 Lib. 5 Cod. Theodos.
- Syn. Tolet. IV Can. 34. ad Leg. unic. Tit. 8 Lib. 2 Novell.
- Eadem Syn. Can. 46. . ad Leg. unic. Tit. 5 Lib. 2 Novell.

Verum peracta à Reccesvintho, anno II Imperii Leovigildi, Reccaredi, Sisebuti, Sisenandi, Chindasvindi, et ab ipso laterum legum compilatione, uti colligitur ex *Leg. 5 tit. 1. lib. 2. Fori Judic.* quæ quidem in peculiarem exiit juris dicendi regulam, et cujus *reverendis Sanctionibus*, ut verbis utamur Synodi Toletanæ IX Can. 13, nedum populus, sed et Clerus etiam cogebatur *Leg. 2. tit. 1. lib. 2. Fori Judic.*, abolitis, prorsus Romanis

constitutionibus, *Leg. 8. tit. 1. lib. 2. ejusdem*, jam tunc Hispaniarum Patres suos secundum Gotthorum Leges, Canones constituere cœperunt. Id factum est in Syn. Tolet. IX, Can. 13, in quo ad *Leges lib. 3. tit. 1. Fori Judicum* respexerunt; in Toletana XII, in qua Canone 7 *Legem Wambani Regis*, ab Ervigio temperatam, et Canone 9 ab ipso Ervigio contra Judæos editam confirmarunt; et insuper in Toletana XIII Canone 4, in quo ad *Leges lib. 9. tit. 1. ejusdem* intenderunt.

In Hispania igitur, præter Cathalauniæ Regnum, in quo modificatæ sunt Gotthorum leges, et aliæ suffectæ in Synodo Barcinonensi an. 1064 sub Hugone Legato, Forum Judicum obtinebat, et usque ad *Forum Regale* obtinuit. At non deerant privati alii Codices, videlicet *Septempublicensis*, ac *Vetus Castellæ* à Sanctio Garcia traditi, aliique vulgo *Chartæ Populationum* appellatæ, quibus recens expugnatis urbibus nonnulla indulgebantur privilegia, scilicet *Vetus Legionis*, ab Alphonso V datus in Syn. Legionensi an. 1020, et in Cojacensi an. 1050 Canone 13 à Ferdinando I confirmatus; *Suprarviensis* item an. 1050, et *Jaccensis*, quibus Aragonum, et Navarræ populi regebantur.

Opinio eorum, qui Veterem Castellæ Codicem, de quo hic sermo, Sanctio Garcia adscribunt, ejusdem Præfationi, sub Petro I adpositæ, adversari videtur; ut et veritati consonum, quod ista de re asserit Auctor operis: *Historia de la Legislacion Española*, desde los tiempos mas remotos hasta la época presente, Matrit. 1849, cap. 9: videlicet: *El Fuero Viejo de Castilla* es obra de los ricos-homes y hijos-dalgo del siglo XIII, que lo escribieron por mandado del Monarca D. Alonso VIII. La opinion que atribuye su origen á los condes de Castilla, es enteramente gratuita y errónea, como ha demostrado con sólidas razones el Sr. Marina; y tambien es equivocada la de este escritor cuando lo supone formado por los comunes ó concejos de los pueblos castellanos.

CAPUT VI.

DE RECENTIORIBUS JURIS CANONICI COLLECTIONIBUS.

- 73. GRATIANI DECRETUM.— 74. EJUS METHODUS.—75. DECRETI LAUDES.—76. VITIA.—77. EORUM EMENDATIO.—78. DE NOMINE PALEÆ.—79. DECRETI AUCTORITAS.—80. COLLECTIO BERNARDI CIRCA.—81. COLLECTIONES GILBERTI, ALANI, JOANNIS GALENSIS.—82. COLLECTIONES DECRETALIU INNOCENTI III.—83. DECRETALIA HONORII III.—84. COLLECTIO GREGORII IX.—85. CUR DECRETALIU NOMINE APPELLETUR?—86. EJUS FONTES.—87. DIVISIO.—88. COLLECTIO BONIFACII VIII.—89. CLEMENTINÆ.—90. EXTRAVAGANTES.—91. GLOSSÆ.

Transgredimur nunc ad recentiores Juris [Canonici collectio-

nes; et primum quidem occurrit Gratianus, Monachus Benedictinus Clusii natus, qui medio sæculo XII. scripsit *Concordantiam discordantium canonum*, quam nunc *Decretum* vocamus (1). Tota hæc collectio conflata est ex locis S. Scripturæ, ex canonibus quinquaginta Apostolorum, ex conciliis generalibus, ac particularibus, ex decretalibus summorum Pontificum, ex operibus Patrum, Scriptorumque Ecclesiasticorum, ex libris Juris Civilis Romanorum, Capitularibus Regum Francorum, et rescriptis aliquot imperatorum, denique ex historia ecclesiastica, gestisque summorum Pontificum plerumque desumptis ex libro diurno, atque ex ordine Romano.

(1) *Decreti* nomen, quo nunc Gratianeam collectionem appellamus, in eam quadrare nulla ratione posse, cum non unum, sed plura decreta referantur, jamdiu observarunt viri docti, præsertim Antonius Demochares, Antonius Augustinus, Romani Correctores. Sed usus fori, et scholarum fecit, ut nunc ab omnibus eo nomine Gratiani collectio appelletur. Vide Ant. Augustinum *de emend. Gratian. lib. 1. dial. 1.*, et notas in eundem locum *lit. B. pag. 17. tom. 3. ed. Luc. an. 1767.*

74. Dividitur autem universa collectio in partes tres, quarum prima de *personis* præsertim agit, continent *distinctiones* 401, et sub qualibet distinctione plures *canones*, qui ita allegantur, ex *gr. can. omnes dist. 1.* hoc est *can.* qui incipit *omnes dist. 1.* vel per numerum canonis, ex *gr. can. 3. dist. 1.* Pars altera *judicia* persequitur, eaque divisa est in causas, quæ sunt numero 36. sub unaquaque causa sunt plures *quæstiones*, et sub *quæstionibus* plures *canones*. In altera hac parte laudantur *numerus, causæ et quæstiones*, præterea *numerus*, vel priora canonis verba, ex *gr. can. 2. caus. 8. quæst. 2.*, vel *can. nemo caus. 11. quæst. 3.* Extat in hac decreti parte, hoc est *in caus. 33. quæst. 3.*, tractatus de *pœnitentia* in septem distinctiones tributus. Cum indicantur canones, qui in hoc tractatu referuntur, ne cum canonibus primæ partis confundantur (eodem enim modo procedunt) additur de *pœnitentia*, et causa nequaquam ditatur ex *gr. Can. quem pœnitet dist. 1. de pœnitent.* Denique *ad res* pertinet tertia pars, eaque complectitur tractatum de *consecratione* tributum in *quinque distinctiones*, quarum canones laudantur hoc modo *can. tabernaculum dist. 1. de consecr.*, vel *can. 1. de consecr. dist. 1.* Additur de *consecratione*, ut noscatur, canonem ad partem tertiam pertinere.

75. Dici vix potest, quantis plausibus, et quanta hominum

approbatione Gratiani collectio fuerit excepta, adeo ut in scholis publice legeretur, et in foro tamquam pars communis juris haberetur. Magna sane, et illustri laude merito celebratus est Gratianus, tum quia non ordinem sequutus temporum, ut plerique fecerant, sed sub certis titulis distribuit materiam universam, tum quia multo ceteris uberiores, atque ampliores dedit collectionem, qua complexus est quicquid fere pertinet ad rem ecclesiasticam, tum quia magno ingenii acumine, et diligentia, aptaque non scholis tantum, sed etiam forensi exercitationi methodo, omnia ad concordiam vocare conatus est, inter quæ pugna esse videbatur.

N. S. Non distulit Hispania nostra hanc ad se adducere Collectionem; quum enim primam aspexerit lucem an., circiter 1151., ea usus est Petrus Archiepiscopus Compostellanus, qui adversus Bracarensem disceptabat. Videtur Epistol. Innocent. III. ad eund. Petrum an. circiter 1199. apud Aguirre tom. 4. ad calcem *Synodi Emerit.* et apud Florezium *Hispan. Sacr. tom. 4. Tract. 3. Append. 2. §. 14.*

76. Verumtamen illud accidit perincomode, quod tanta viri sedulitate, tamen, quæ illius temporis conditio erat, neque satis fuit antiquitatum gnarus, et rivos sectatus, pleraque in opus suum derivavit, non ipsis ex fontibus, sed ex mendosis collectionibus Burchardi, Ivonis, ceterorum. Factum hinc est, ut sæpe falsa pro veris usurpet; fidem adjungat decretalibus Pontificum Siricio antiquiorum; confundat canones quini-sextæ in Trullo synodi cum canonibus sextæ synodi œcumenicæ, sententias Patrum cum decretis Pontificum romanorum, aut conciliorum, et Patrem unum, aut unum Concilium, atque Pontificem, cum alio Pontifice, Concilio, Patre; corrumpat auctorum nomina et loca, atque iis sententiam adscribat, quam nunquam animo conceperunt (1).

(1) Verissimum hoc est de Gradiano iudicium, quod tradidit Antonius Augustinus *lib. dialog. 1. de emend. Gratian. tom. 3. pag. 21. ed. Lucen.*

77. Cum hæc animadvertissent Antonius Contius, et Antonius Demochares, de Gratiani emendatione sedulo cogitare cœperunt. Primum itaque canones omnes per numeros distinxerunt, ut facilius inveniri laudarique possent, deinde plures decreto notas, atque emendationes addiderunt. Sed cum multa adhuc essent emendanda, Pius IV., et S. Pius V. selectis quibusdam viris, quos *Romanos correctores* vocamus, Decreti emendationem commisserunt, quæ demum Gregorio XIII. Pontifice fuit absolu-

ta. Antonius etiam Augustinus, Tarraconensis Archiepiscopus, eruditum vulgavit opus de Gratiani emendatione (1).

(1) Quod comprehenditur duobus dialogorum libris, qui extant t. 2. *ejus operum ed. Luc. an. 1767.* Novissime de Gratiani emendatione summo studio, ac diligentia laboravit Sebastianus Berardus, qui rem totam absolvit quatuor voluminibus, quorum est titulus: *Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti; corrupti ad emendationum codicum fidem exacti; difficiliore commoda interpretatione illustrati.* Suam quoque in Gratiani decreto emendando, aut explicando operam, et industriam posuerunt Pithœus, Van-Espenius, Diomedes Brava, Boehmerus, Paulus, et I. A. de Riegger. Paucis ab hinc annis Le Platius disputatione Lovanii edita plane commentitios, ac nullius auctoritatis esse inquit canones, quos Gratianus ex Concilio Cartaginiensi 4. descripsit. Certe hujus Concilii nulla mentio est in Codice Canonum Ecclesie Africanae, nulla item apud Ferrandum Diaconum, Dionysium Exiguum, ceterosque antiquos collectores. Hinc Justellus in *præf. ad Cod. Eccl. African. tom. 1. Biblioth. Jur. Canon. p. 317.* Concilium hoc Carthaginense 4. repudiandum putat. Verum multi ex eo canones laudantur ab Egherto Eboracensi, Reginone, Burchardo, Anselmo Lucensi, atque aliis; et ritus, qui ad ordinationes pertinent, totidem verbis exhibet Sacramentarium Romanum, quod ex Bibliotheca Reginae Christianae edidit Thomasius, qui illud in Gallia sæculo VII. scriptum putat. Emmanuel Schelestratus *dissert. 3. de Eccl. Afric. priores canones de ritu ordinationum agentes in Synodo Carthaginensi an. 598. constitutos putat; ceteros autem canones non in ea synodo conditos, sed à privato homine partim ex orientabilibus, partim ex occidentalibus Canonibus collectos fuisse arbitratur. Tillemontius art. 125. et not. 29. in Augustini vit. tom. 15. pag. 521. et 982. edit. Ven. 1752.* Synodum hanc defendere, atque objectis difficultatibus satisfacere conatur. Late etiam, et graviter de hujus Carthaginensis Concilii auctoritate disputat Ceillierus *Histoire generale des auteurs sacr. et eccl. etc. tom. 10. pag. 686. et 687.* Sed utut vera habeatur sententia eorum, qui ad Concilium Carthaginense IV. an. 598. pertinere negant canones illos 104. qui eidem Concilio adscribuntur; equidem valde dissentio ab iis, qui eosdem canones plane repudiandos, ac despicendos existimant. Constat enim hos canones ante VI. sæculum laudari consuevisse, fuisseque agnitam eorum auctoritatem, uti ostendunt Fratres Ballerini in *append. ad opp. S. Leonis M. tom. 3. part. 2. c. 5. §. 4. pag. 83. seqq.* Quare omnis, si qui est, Gratiani error consistit in titulo, sive inscriptione, quia nimirum Concilio Carthaginensi IV. canones adscripsit, qui ejus revera non sunt; sed tamen hos canones tanquam commentitios, ac nullius auctoritatis despici, et repudiari posse, vehementer nego.

* Existis, quas Romanos Correctores vocat Auctor, uti moos fert, novem Hispani erant; scilicet: Joan. Marsa, Franc. Leon, Joan. Rodrigo, Achilles, Stacio, Melchior Cornelio, Franc. Peña, Joan. B. Cardona, Petrus Chacon, et Michael Tomas. Quantum vero hi ad talem emendationem contulerint, observat X. Lampillas opere: *Ensayo historico-apologético de la Literatura Española, t. 4. ed. Matrit., pag. 151. et seqq.*

78. In scriptionibus capitum, quæ in Decreto referuntur, sæpe occurrit nomen hoc *Palea*, quod unde sit desumptum, certo

statui non potest. Quidam ea capita hoc nomine designari putant, quod sub illis incerta, ac nullius pretii, vel antiquata, aut etiam repetita contineantur; sed horum opinio vera esse non potest, cum non semper his capitibus vilia, antiqua, iterata comprehendantur. Similior forte veri est opinio illorum, qui statuunt, *Paleam* nomen esse auctoris, à quo canones utilitate, atque auctoritate præstantes adjecti sint, qui canones initio in margine appositi, deinceps in libri contextum irrepererint (1).

(1) Observant Romani Correctores, in vetustissimis codicibus paucissima esse capita, quæ *Paleæ* nomen præseferunt; atque eadem in uno codice valde emendato in margine reperiri, in recentioribus autem Decreti exemplaribus plura numero esse, quam in antiquis codicibus reperiantur. Ex quo coniciunt, eadem capita deinceps addita fuisse, cum antea in decreto non haberentur. Non tamen unus fuisse videtur eorum omnium capitum auctor, neque omnia eodem tempore scripta sunt; et ideo vetustiores codices minorem habent capitum illorum numerum, quam habeant recentiores. Si *Paleam* auctoris nomen esse volumus, cum ipse primus hæc capita addere cœperit, mirum non est, quod ceteri, qui eum sequuti sunt, suis quoque additionibus nomen ipsum inscripserint. Neque despicienda est conjectura eorum, qui putant, Decreti studiosos illas in margine scripsisse additiones cum verbis *post alia*, sive *P. alia*, ut significarent, ea capita esse collocanda post ea, quæ Gratianus scripserat; errore autem librariorum ex iis verbis deinceps factum esse *paleæ* nomen. Vide Ant. Augustin. *de emend. Gratian. lib. 1. dialog. 2. pag. 26.*, et notas in eundem locum, ubi *lit. a.* Romanorum Correctorum ea de re judicium describitur.

79. De auctoritate Decreti sic habendum est; omnia, quæ in eo referuntur, vim eandem habere, ac si seorsim à Decreto spectentur. Itaque loca Sac. Scripturæ, decreta Summorum Pontificum, et generalium Conciliorum, quam sua indole, et natura vim habent, eandem in Decreto retinent; cetera vero auctoritatem, qua per se carent, in Decretum translata non consequuntur. Sunt qui Decretum ab Eugenio III. probatum, et publica auctoritate donatum putant; sed hæc opinio nullum habet idoneum fundamentum, quo niti posse videatur (1). Neque enim unquam à Sede Apostolica Decretum approbatum est (2); quin etiam Gregorius XIII. huic operi emendando licet primum à Pio IV., et V. præpositus fuisset, ei tamen Pontificiam auctoritatem tribuere noluit, cum illud se Pontifice absolutum in manus hominum pervenisset.

(1) Hedit quidem Eugenius III. facultatem, ut Gratiani collectio publice posset legi, et explicari; uti habet Kalendarium Gymnasii Bononiensis ad an. 1152. Kal. Novembr. apud Alexandrum Machiavellium in *not. ad Sigo.*

nium *Histor. Bonon.*; sed neque id fieri præcepit, neque auctoritate sua decretum confirmavit.

(2) Vid. Ant. Augustinum *lib. 1. dial. 5. de emend. Gratian. tom. 5. pag. 26. et 27. ed. cit.*

80. Post editum Graciani decretum plures prodierunt Summorum Pontificum Decretales, quibus magnus Canonice Jurisprudentiæ cumulus accedebat. Itaque Bernardus Circa, Præpositus Papiensis, ac postea Faventinus Episcopus, an 1190 evulgavit *Breviarium Extravagantium*, hoc est decretorum, quæ extra Gratiani decretum vagabantur. Nam hæc collectio non tantum continet antiquorum Pontificum decretales, canonesque Conciliorum, et Patrum sententias, quæ Gratiani diligentiam effugerant, sed et in primis constitutiones Summorum Pontificum post Gratianum editas, nimirum Alexandri III., Lucii III., Urbani III., Clementis III., præterea canones Concilii Lateranensis III. Collectio hæc *Prima Collectio* appellatur.

81. Bernardum Papiensem sequuti sunt Gilbertus Abbas, et Alanus Episcopus Antissiodorensis, qui omissas à Bernardo constitutiones collegerunt; sed horum collectiones brevi intereiderunt. Quare ex iis novam confecit anno 1202, Joannes Galensis, seu Vallensis, qui ea complexus est tum eorumdem Pontificum, de quibus diximus, tum Cælestini III. constitutiones Atque hæc *Secunda Collectio* dicitur.

82. Tum Bernardus Major, Compostellanus Archidiaconus, ex decretalibus, quas prioribus annis duodecim Innocentius III. ediderat, aliam collectionem absolvit, quæ tamen usu recepta non est. Nam ipse Innocentius, opera Petri Diaconi Beneventani, decretales suas unum in corpus redigendas curavit. Atque hæc collectio, quæ prima ab ipso Innocentio publica auctoritate donata est, *Tertia Collectio* fuit appellata. Hanc vero brevi consequuta est collectio, quæ *Quarta* dicitur quæque incertum habet auctorem, et comprehendit posteriores Innocentii III. decretales, et canones Concilii Lateranensis IV., quod eo Pontifice habitum est.

83. Honorius etiam III., qui post Innocentium Pontifex creatus est, suas decretales colligendas curavit, atque hæc *Quinta* decretalium collectio vocata est. Utraque illa Innocentii, et hæc Honorii collectio Sedis Apostolicæ auctoritate evulgata est. Atque hæ sunt quinque veteres Decretalium collectiones, quarum priores quatuor Antonius Augustinus, postremam Innocentius Cironius ediderunt, notisque illustrarunt (1).

(1) Duas etiam Alexandri III. collectiones post Bochemerum memorat Philippus Hedderichius *elem. jur. canon. par. 1. tit. 7. §. 92.*

84. Denique Gregorius IX, qui post Honorium Pontificatum obtinuit, suam confecit collectionem, per quam obsoleverunt quinque ille vetustiores, quarum nunc facta mentio est. Prodiit hæc collectio, quam *Decretales* dicimus, anno 1234 (1), studio, atque opera S. Raymundi de Pennafort, ex Ordine Prædicatorum. Quod Justinianus in Jure Civili præstiterat, ut ex Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano, atque ex Novellis Constitutionibus, quæ deinceps prodierant, illis etiam additis, quas ipse emiserat, novum codicem absolveret, id in Jure Canonico Gregorius præstitit. Justiniani rationem in eo quoque ipse est imitatus, quod ex decretalibus superiorum Pontificum ea sustulit, quæ inutilia erant, quæque inter se pugnare videbantur.

(1) Romam venit Raymundus an. 1250. in eaque Urbe, jussus à Summo Pontifice, trium annorum spatio operam dedit colligendis decretalibus; atque hanc collectionem in manus hominum pervenisse an. 1254. ostendit exemplum à Bremondio editum epistolæ Gregorii IX, quæ ante ipsas decretales descripta est, dataque nonis Septembris an. 1254.—Vide *Præfationem §. 3. num. 12. pag. 7. et notas 8. et 9. in vitam S. Raymundi pag. 52.* quæ omnia præmissa sunt *Summæ S. Raymundi de Pennafort ed. Veronæ an. 1744.*

De S. Raymundo, qui Hispanus fuit, v. laudatum opus Xav. Lampillas, t. 2. a. pag. 175.

85. *Decretalium* nomine collectio hæc appellatur, quod decretales epistolas Summorum Pontificum præsertim complectitur. Sunt autem Decretales epistolæ, quæ etiam absolute *Decretales* et *decretalia responsa* vocantur, Pontificiæ literæ, quibus consulenti rescribitur, et quæ Decretales dicuntur, propterea quod iis aliquod generatim vim habiturum, re diligenter expensa, decernitur.

86. Depromptæ sunt Gregorianæ Decretales non tam ex constitutionibus Pontificum Romanorum à S. Gregorio I usque ad Gregorium IX, quam etiam ex locis quibusdam Sac. Scripturæ, canonibus Apostolorum, decretis conciliorum ab Antiocheno usque ad Lateranense IV, denique ex Patrum, aliorumque Auctorum operibus. Ex quo conjiciet fortasse aliquis, huic collectioni minus recte adscriptum fuisse nomen *Decretalium*, cum in ea non tantum Pontificiæ constitutiones, sed et alia permulta referantur. Verum cum maxima pars ejusdem collectionis conflata sit ex Pontificum decretalibus, additis præterea canonibus generalium

conciliorum Lateranensium III, et IV, quorum auctores Alexander, et Innocentius III, facile intelligitur, quam apte in eam quadret Decretalium nomen.

87. Dividitur Gregoriana collectio in quinque libros, quorum ordinem, et res, de quibus agitur in unoquoque eorum, exhibet hic versiculus:

Judex, Judicius, Clerus, Connubia, Crimen.

Libri autem divisi sunt in plures titulos, quorum singuli plura capita continent, et capita, cum longiora sunt, in paragraphos tribuantur. Ex his quoties aliquid laudandum est, indicantur prima verba capituli, vel numerus, vel utrumque simul, hoc modo ex gr. *cap. venerabilem de elect., cap. 1 de Cleric. conjug., cap. tua nos 26 de sponsal. et matrim.* (1)

(1) In allegandis hujus collectionis capitibus interjici à quibusdam solet verbum *extra*, hoc modo *cap. 7. extra de elect.*, ut nimirum pateat, caput illud extra Gratiani decretum reperiri. Sed hæc minus frequens est allegandi ratio.

N. S. Anno 1254 edita est Gregorii IX. Compilatio; atque an. 1256, quo elucubrari cœpit *Partitarum* Codex, proculdubio nota illa erat in Hispania, siquidem totam fere *Partitarum* primam à Gregorianis Decretalibus Alphonsus mutuavit, quorum quidem titulorum normam prima æmulata est Synodus Vallis-oletana an. 1522.

88. Gregorianæ collectioni deesse aliquid videbatur, cum novæ deinceps prodissent Summorum Pontificum constitutiones, dignæ sane, quæ in unum corpus redigerentur, partemque communis juris constituerent. Itaque Bonifacius VIII, anno quarto postquam Pontifex creatus fuerat, usus opera Guillelmi Archiepiscopi Ebredunensis, Berengarii Episcopi Bitterensis, et Riccardi de Senis, qui omnes postea Cardinales facti sunt, collegit canones duorum generalium Conciliorum Lugdunensium, et Decretales Pontificum Romanorum, quæ post editam Gregorii IX collectionem fuerant evulgatæ, atque ex iis, suis eliam comprehensis constitutionibus, confecit *sextum Decretalium*. Quare hæc collectio Gregorianæ est supplementi loco, ac totidem, quot ea, libris constat. Ejus capita cum laudantur, in fine additur *in sexto*, ut à capitibus Gregorianæ collectionis distinguantur, hoc modo ex gr. *cap. Concertationi de appellat. in 6.*

(N. S. Eodem anno quo Collectio hæc in lucem prodit, si prodit an. 1298, vel proxime sequenti, si an. 1297, missa est à Bonifacio ipso, ut in publica Salmaticensi Academia legeretur, si fides adhibenda est Aguirrio in *Notitia Conciliorum*. Eam quoque aperte laudat Synodus Penna-fidelensis an. 1502 *Canone 6. V. Mendo de Jur. Acad. lib. 1, quæst. 7.*)

89. Paulo post Bonifacium VIII Clemens V, qui Pontifex renunciatus est initio sæculi XIV, collectionem fieri jussit quamplurium constitutionum, quas ipse emisserat in Concilio Viennensi. Sed cum morte occupatus, eam in vulgus edere non potuisset, id perfecit Joannes XXII, qui illam in quinque libros divisam sexto Decretalium adjecit. *Clementina* hæc collectio appellatur ab auctore suo Clemente V, et constitutiones ea comprehensæ citantur hoc modo, ex gr. *Clement. si furiosi de relig. domib.*

* *Clementinarum* Collectio an. 1517 in lucem prodit; et in præfatæ Vallisol. Syn. an. 1522 laudatur, capp. 12, et 24.

90. Post Clementinas prodire *Extravagantes*, quæ hoc nomine appellatæ sunt, quia vagabantur extra corpus Juris Canonici, atque extra collectiones, quibus tunc Jus ipsum constabat (1). Duplex earum genus est. Aliæ nimirum sunt Joannis XXII, aliæ communes dicuntur, quod non unius Pontificis, quemadmodum. *Extravagantes* Joannis XXII, sed complurium continent decretales, ab Urbano IV (2) usque ad Sixtum IV, quo Pontifice hæc collectio privato studio perfecta est (3). Ea vero dividitur in libros 5, sicut Gregoriana, et ejus loca sic laudantur: *Extrav. rem non novam de dol. et contumac. inter commun.* At vero *Extravagantes* Joannis XXII omnes uno comprehensæ sunt libro, atque ita ejus loca indicantur: *Extrav. cum inter nonnullos Joan. XXII de verb. signif.*

(1) Pontificiæ omnes constitutiones post Decretum editæ olim *Extravagantes* dicebantur, quod extra volumen illud vagarentur; et ideo primam earum collectionem Bernardus Papiensis *Breviarium extravaganantium* appellavit. Sed posteaquam in manus hominum pervenit collectio Gregorii IX, cum Decretales in ea comprehensæ non amplius vagarentur, et tamen extra primum Juris corpus consistent, Doctores ejus temporis hanc collectionem indicantes solum vocabulum *extra* retinuerunt.

(2) Antiquissima decretalis, quæ occurrit in *Extravagantibus*, est Urbani IV, si vera est inscriptio *in cap. 1 de Simon.*

(3) Decretalis omnium novissima extat *in cap. 2 de reliqu. et venerat. Sanct.*, eaque à Sixto IV an. 1483 vulgata fuit.

N. S. *Extravagantes* Joan. XXII memorat Guido, Helenens. Episcopus, *in Constitutionibus Synodalibus* an. 1535.

91. Atque hi sunt libri illi, videlicet *Decretum, Decretales, Sextus Decretalium, Clementinæ, Extravagantes*, quibus in scholis, atque in foro utimur, et quibus corpus Juris Canonici conflatum est. Sunt in libris singulis *Glossæ*, hoc est commentarii, qui multorum quidem opera exarati sunt, et qui non majorem habent auctoritatem, quam privati Doctoris opinio habere potest in legibus explanandis. Corpus integrum Juris Canonici Gregorio XIII Pontifice editum Romæ est, diligenterque emendatum.

(N. S. Denique non hic fas est, silentio premere complures, quæ per id temporis Synodi in Hispania celebratæ sunt, tum ob communem Reipublicæ tranquillitatem, tum Ecclesiarum, aut Monasteriorum dedicationis causa, tum etiam ad reparandam collapsam Ecclesiæ disciplinam; præsertim Legionensem an. 1091, in qua præter alia, id statutum esse traditur, ut secundum B. Isidori Regulam Ecclesiastica Officia regerentur; et alias, quas quidem numero quindecim, confirmavit Synodus Compostellana an. 1114 secundum Aguirrii Chronologiam, quam nos in toto nostro opere sequi deprecemur.

Verum celebriora sunt Concilia deinceps celebrata. Ovetense an. 1115, in quo pœnæ constitutæ sunt in Ecclesiarum immunitatis violatores in Decreto, cui subscripserunt Regina Domina Urraca, et ejus Fratres, Ingeniique Viri Castellæ, et Legionis.

Palentinum an. 1129, sub Alphonso VII, in quo duodeviginti stabilita sunt Decreta ad Ecclesiæ disciplinam, communeque totius Regni bona spectantia.

Ilerdense an. 1229, sub Joanne Episcopo Sabinensi, Apostolicæ Sedis Legato, cujus Decreta Asparragus Barea Gallus promulgavit in Conc. an. 1250, ac dein Collectioni Tarraconensi, de qua infra, inserta sunt.

Tarraconense an. 1242, cui interfuit Decretalium Compiler Raymundus Pennafortius, adversus Waldenses, ubi forma præscripta est eos perquirendi, et puniendi, ac revertentes reconciliandi.

Penna-fidelense an. 1502, sub Ægilio, Archiepiscopo Toletano. In eo quindecim condita sunt Capita, et præter alia pœnæ in Clericos Horas Canonicas omittentes, in infringentes Confessionis sigillum, ac in Concubinariorum, indictæ sunt, et sollemnis S. Ildephonso constitutus est dies.

Vallis-oletanum an. 1522, sub Guillelmo Apostolicæ Sedis Legato, in quo duodeviginti efformati sunt Canones, purissimam spirantes Ecclesiasticam, et Monasticam disciplinam.

Tum plures et Diœcesanæ, et Provinciales Synodi Toletanæ ab an. 1525 ad 1555. Tum etiam Cæsaraugustanæ bene multæ ab an. 1528 ad an. 1495, nedum Diœcesanæ, sed etiam Provinciales, quarum Collectionem Cardinalis de Aguirre bis dono acceptam, bisque amissam edere non potuit: exstat tamen in lucem edita ab Alphonso de Aragonia, perpetuo ejusdem Ecclesiæ Administratore, an. 1542; Salmanticensis quoque Prov. Compostellanæ an. 1555, in qua, inter alia, id statutum est, ut SS. Isidori, et Ildephonsi perpetuo colerentur festivitates.

Qui hic sine piaculo prætereamus præclarissimas Ecclesiæ Helenensis Constitutiones Synodales? Profecto Guido Episcopus quatuor edidit an. 1555, sex an. 1557, duas an. 1558, unam an. 1559, duasque an. 1540, in

quarum secunda Immaculatæ Conceptionis B. M. V. Mysterio festum duplex constitutum est, eoque celebrando assignatus est dies 8 Decembris. Petrus octo condidit an. 1575, Raymundus viginti quinque an. 1580.

Adhæc quatuor habita sunt Concilia, et quidem præstantissima, nempe Palentinum totius Castellæ Joannis I subjectæ ditioni, an. 1588, sub Petro de Luna, Apostolicæ Sedis Legato pro Antipapa Clemente VII. Neque proinde contemnenda sunt, quæ ad sartam tectam servandam Cleri disciplinam septem Capitibus sunt constituta.

Dertusanum totius Prov. Tarracon. an. 1429, sub Petro Car. de Fuxo, Martini V Legato, ubi extincto funesto, et diuturno schismate, quod adhuc in his partibus perdurabat, ac jurata Martino V obedientia, viginti Capita ad Ecclesiastici ordinis promovendam dignitatem admodum utilia stabilita sunt, quæ deinceps Collectioni Tarraconensi inserta sunt, de quo infra.

Arandense ad Durium, Prov. Toletanæ, sub Archiepiscopo Alphonso Carrillo, an. 1475, in quo undetriginta Capita exarata sunt, eaque selectissima, ad reformandos Cleri, populi mores.

Hispalense Prov. Bæticæ; sub Archiepiscopo Cl. Vir. Didaco Deza, an. 1512. In eo, præter sexaginta tria constituta Capita, Constitutiones à prædecessore Didaco Card. Hurtado de Mendoza elucubræ, adprobatæ sunt postremo capite.

Ad Hispaniæ insuper Tarraconensis gloriam adjicere oportet, plures per id temporis in hac Provincia habitas esse Synodos; nam, præter memoratas, jam,

Sub Petro Albalato octo habitæ sunt, scilicet an. 1239, 1240, 1242, 1245, 1244, 1246, 1247, et 1248.

Sub Benedicto Rocabertino tres, an. 1255, 1256, et 1266.

Sub Bernardo Olivella tres, an. 1275, 1277, et 1282.

Sub Roderico Tello tres, an. 1291, 1292, et 1294.

Sub Joanne, Jacobi minoris filio, tres, an. 1529, 1521, et 1554.

Sub Sanctio Ajerbio quatuor, an. 1554, 1555, 1556, et 1557, iisdem quibus Pontificatum tenuit.

Sub Petro Clasquerino tres, an. 1564, 1567, et 1569.

Sub Enneco Valterra tres, an. 1591, 1595, et 1406.

Sub Petro Sagarriga una, an. 1414.

Sub Dalmatio Mur binæ, an. 1429, et 1451.

Sub Petro Cardona binæ, an. 1517, et 1529.

Sub Hieronymo ab Auria, Card., binæ, an. 1545, et 1556.

Quin et solertissimam impenderunt curam in his colligendis Conciliorum Canonibus. Hoc opus primo adgressus est præfatus Joannes ab Aragonia, Patriarcha Alexandrinus, Archiepiscopus Toletanus, et Tarraconensis Administrator, qui veterum Antistitum Decreta in unum redegit volumen in primo Concilio Provinciali an. 1529. Quod quidem quia temporum, non rerum ordinem servaret, Vicarii Auricæ Cardinalis ad Juris Pontificii titulos adcommodarunt in mox cit. Conc. an. 1556; eandem Collectionem ipse Hieronymus-publicii juris fecit, et ut ab omnibus Provinciæ Clericis emeretur, et legeretur præcepit.

Mexicanum itidem I in nova Hispania an. 1555, sub Alphonso de Montafar, quod nonaginta sex Capitibus, sermone vernaculo conscriptis, digestum est.

Ad eandem Juris Ecclesiastici Hispani epocham referendus est Códex, quem sub titulo *Libri Legum*, in quatuor libros tributum, edidit Alphonso Sapiens an. 1255, qui quidem deinceps *Forum Regium* generatim dictam

est. His quoque explicandis Legibus adjectæ sunt auctoritate ejusdem Alphonsi, Sanctii IV, et Ferdinandi IV Leges, quæ vocantur de *Stylo*.

Alphonsus idem, qui an. 1256 præclarissimum *Septem Parititarum* Corpus inchoaverat, edidit tandem an. 1263, totis septem annis, ut fertur, in eo concinnando insumtis. Quod quidem Alphonsus XI emendatum promulgavit, omnemque ei veræ legislationis rationem tribuit in Comitibus Complutensibus an. 1548, *Leg. 1. Cap. 28 Ordin. Complut.* In hoc Codice ex Decretalibus Epistolis Gregorii IX, et ex Romanis legibus congesto, sive ordinem, sive leges ipsas spectes, Imperatorem vere sapientem miraberis. Sed nostrum non est, de nostris dijudicare.

Ad eandem etiam adscribenda est illa Legum Compilatio, quam sub nomine *Regalis Ordinamenti* efformavit, et in lucem edidit Montalvus an. 1484. Tum et alia, quæ sub titulo *Legum Tauri* edita est à Ferdinando, et Joanna an. 1505.)

CAPUT VII.

DE JURE NOVISSIMO.

92. JUS NOVISSIMUM.—93 ET 94. SEPTIMUM DECRETALIUM.—95 BULLÆ.—96. EARUM SPECIES.—97. DISTINGUUNTUR À BREVIIBUS.—98 ET 99. EARUM COLLECTIO-NES.—100. REGULÆ CANCELLARIÆ.—101. EARUM AUCTORITAS.—102. CONCILIUM TRIDENTINUM.—103. DECLARATIONES SAC. CONGREGATIONUM CARDINALIUM.

92.

Verum editis libris illis, quos hactenus recensuimus, novæ prodierunt, et quotidie in lucem prodeunt Summorum Pontificum constitutiones, absolutæ sunt etiam, atque ad eum perductæ statum, in quo nunc sunt, Regulæ Cancellariæ, habitum Concilium Tridentinum, quod non tantum Lutheri præsertim et Calvinii hæreses profligavit, sed multa quoque ecclesiasticæ disciplinæ capita constituit, denique plures etiam à Sacris Congregationibus Cardinalium, præsertim Concilii Tridentini Interpretum, declarationes emissæ sunt. Ex his omnibus conficitur Jus novissimum, videlicet, jus constitutum post evulgatos libros, quibus corpus Juri Canonici constare diximus.

93. Primus Gregorius XIII animum adjecit ad colligendas constitutiones Summorum Pontificum, quæ post Sixtum IV in lucem prodierant, atque in negotii dedit viris doctis, qui *Septimum Decretalium* emitterent. Sed eo mortuo, cum opus adhuc esset infectum, illud perficiendum curavit Sixtus V, quo etiam humanis rebus erepto, denique opus integrum absolutum, et typis excussum est Clemente VIII. Pontifice, qui cum Cardinalis esset, ex numero illorum fuerat, qui ea in re suam operam,

studiumque posuerant. Sedobortis eo in opere difficultatibus (1), visum est suppressere exemplaria, quæ nunc rarissima sunt, et gravi emenda pretio reperiri vix possunt.

(1) Vid. Fagnan. in *cap. cum venissent, de judic. n. 61*, qui rem totam diligenter enarrat.

94. Iisdem fere temporibus Petrus Matthæus, Jurisconsultus Lugdunensis, edidit *Septimum Decretalium* ab se privato studio exaratum; sed hoc opus publica auctoritate caret, multa in eo sunt vitia, et plura etiam desiderantur.

95. Sunt igitur extra corpus Juris Canonici, sed tamen ipsius Juris partem efficiunt, posteriores decretales Pontificum Romanorum, quæ *Bullæ* nuncupantur à *Bulla* aut *Sigillo*, vel plumbeo, vel aureo, quod una ex parte imagines exhibet SS. Apostolorum Petri, et Pauli, ex parte altera nomen Pontificis, pendetque ex funiculo, quod interdum sericum, interdum can-nabis est.

96. Bullæ aliæ consistoriales sunt, quæ expediuntur in Consistorio, adhibito consilio Cardinalium, à quibus subscribuntur, et hæ aliud præterea sigillum *ad formam crucis* habere solent. Aliæ vero sunt *non consistoriales*, quæ extra Consistorium nullis Cardinalium subscriptionibus emittuntur. Sunt etiam *Bullæ dimidiæ*, quæ tali hoc vocantur nomine, quod in sigillo impressum non habent nomen Pontificis, atque hæ feruntur à Pontifice, antequam censecretur.

97. Bullæ à Brevibus distinguuntur 1, quod hæc pro levioribus, illæ pro gravioribus plerumque negotiis dari solent; 2 quod hæc Latino eleganti caractere, illæ caractere Longobardico, aut Teutonico scribuntur; 3 Brevia per cardinalem à Secretis Brevium, Bullæ in Cancellaria Apostolica expediuntur; 4 Bullæ sigillum habent aureum, vel plumbeum pro ratione eorum, ad quos mittuntur; Brevia sigillum ceræ rubræ, in quo impressa est imago S. Petri piscationem exercentis, unde expediri dicuntur *sub annulo Piscatoris*; 5 denique pro Bullis subobscuræ, crassioresque membranæ, pro Brevibus albæ, et subtiles adhibentur (1).

(1) Vid. *Constit. 145 Benedicti XIV p. 361 t. 1. ejus Bullar. ed. Rome 1754.*

98. Bullas, sive Extravagantes Pontificum constitutiones à